

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep,
0030 Oslo

Deres referanse:
22/5025

Vår dato:
17.03.2023

Vår referanse:
Siri Espe, Interessepolitisk leder
siri@ungefunksjonshemmede.no

Hørings svar – Forbud mot langtidsopphold for personer under 50 år i sykehjem mv.

Unge funksjonshemmede viser til Helse- og omsorgsdepartementets utsendte høringsnotat om endringer i helse- og omsorgstjenesteloven og pasient- og brukerettighetsloven om langtidsopphold for personer under 50 år i sykehjem mv.

Unge funksjonshemmede ønsker å berømme regjeringen for et godt initiativ. Plasseringen av barn og unge i sykehjem er en uverdigg praksis, og Unge funksjonshemmede er derfor positive til at regjeringen nå arbeider for å motvirke denne uønskede praksisen. Det å plassere ungdom og unge voksne på sykehjem eller andre institusjoner beregnet for eldre er en uverdigg og menneskerettslig diskriminerende praksis. Unge alvorlig syke eller unge med nedsatt funksjonsevne har rett til frie og selvstendige liv, og kommunale helse- og omsorgstjenester beregnet for eldre vil aldri kunne gi ungdom og unge voksne et verdigg tjenestetilbud.

Samtidig frykter vi at lovforslaget som fremlegges ikke vil føre til noen faktisk endring i praksis. Særlig stiller vi oss svært kritiske til lovforslagets unntaksbestemmelser. Vi ønsker også å påpeke at lovforslaget i større grad vektlegger tjenesteyter og kommunens utfordringer, og i mindre grad ivaretar brukerperspektivet, og retten til et verdigg og selvstendig liv med valgfrihet for de personene loven vil ramme.

Utover dette stiller Unge funksjonshemmede seg bak høringsvaret til Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO) og eventuelle hørings svar fra deres medlemsorganisasjoner, samt høringsvaret til Norges Handikapforbund (NHF).

FNs konvensjoner sett opp mot lovforslaget

Unge funksjonshemmede mener at omsorgssenter og sykehjem aldri skal brukes som boform for unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom. I FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) står det tydelig i artikkel 19 at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal ha «*anledning til å velge bosted, og hvor og med hvem de skal bo,*

på lik linje med andre, og ikke må bo i en bestemt boform». Videre står det at personer med funksjonsnedsettelse skal ha «tilgang til ulike støttetjenester i eget hjem» og «den personlige bistand som er nødvendig for å kunne bo og være inkludert i samfunnet og for å hindre isolasjon eller segregering». Med bakgrunn i at Norge har ratifisert CRPD er Unge funksjonshemmede svært kritiske til at artikkel 19 i CRPD ikke er nevnt overhode i lovforslaget. Videre kan vi heller ikke se at dette lovforslaget vil bidra til å ivareta rettighetene til funksjonshemmede slik de står i CRPD. Tvert imot kan unntaksbestemmelsene i lovforslaget bidra til å motvirke retten i artikkel 19 i CRPD.

Departementet peker selv på Barnekonvensjonens artikkel 23, der det står tydelig at «barn bør ha et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer verdighet, fremmer selvstendighet og bidrar til barnets aktive deltakelse i samfunnet». Videre påpeker departementet at sykehjem ikke er tilrettelagt for yngre personer, og at unge alvorlig syke eller unge med nedsatt funksjonsevne skal ha så frie og selvstendige liv som mulig. I likhet med lovforslagets forhold til CRPD mener Unge funksjonshemmede at unntaksbestemmelsene i lovforslaget kan bidra til å motvirke retten i artikkel 23 i Barnekonvensjonen.

Samtykke må baseres på reell valgfrihet

Unge funksjonshemmede støtter departementets lovforslag om krav til uttrykkelig samtykke for å motvirke at unge personer blir bosatt på sykehjem mot sin vilje. Samtidig ønsker vi å understreke at et slikt samtykke må baseres på reell valgfrihet. Unge funksjonshemmede mener at et slikt samtykke må være eksplisitt, skriftlig og frivillig.

Å være avhengig av helsehjelp eller andre kommunale tjenester setter personer i et skjevt maktforhold i forhold til kommunene, og kan i så måte innsnevre personers reelle valgfrihet og samtykke. Norges Institusjon for Menneskerettigheter (NIM) påpeker at «frykt for represalier på grunn av avhengighet av tjenester» er en stor utfordring knyttet til funksjonshemmedes yringsfrihet. Redsel for potensielle negative konsekvenser av å motsette seg bosetting i sykehjem eller usikkerhet rundt hva man faktisk har av rettigheter og alternative boformer eller assistanseordninger innvirker på den reelle valgfriheten personer har til å motsette seg bosetting i sykehjem.

Et reelt samtykke til bosetting i sykehjem forutsetter at personen det gjelder er kjent med sine rettigheter, samt at det foreligger reelle alternativer til sykehjem for personen. Ungdom og unge voksne er i denne sammenheng i en spesielt utsatt situasjon, da det som ung er spesielt vanskelig å vite om og få god nok informasjon om sine rettigheter. Unge funksjonshemmede vet at ungdom og unge voksne ofte opplever å ikke få tilstrekkelig informasjon eller at informasjonen ikke er tilpasset et nivå eller et språk som den unge kan forstå. Ungdom og unge voksne er ekstra utsatt for å settes i et skjevt maktforhold med kommunen, der både alder, erfaring og systemkompetanse kan være faktorer som ikke taler i den unges favør, og gjør at den unge føler seg ekstra presset til å godta kommunens forslag.

Et interseksjonelt perspektiv vil også være viktig at ivaretas med tanke på samtykke. Personer som faller inn under flere diskrimineringsgrunnlag er spesielt utsatt for skjeve maktforhold som påvirker samtykkemuligheten. Eksempelvis kan språk og kultur være barrierer for funksjonshemmede som også er en del av en etnisk minoritet. For skeive funksjonshemmede kan det å bryte med flere normer og møtes med fordommer blant helsepersonell gjøre det ekstra utfordrende å bo på sykehjem, og reelle alternativer til boform er derfor viktig.

I tillegg er doble og triple minoriteter ekstra utsatt for skjeve maktforhold og det

For å kunne ta et informert samtykke er det avgjørende at kommunen har et reelt alternativ til plassering på sykehjem. Kommunenes forpliktelse til å tilby et forsvarlig, helhetlig og koordinert tilbud skal ivaretas. Samtidig peker departementet selv på at hva som til enhver tid er å anse som forsvarlig er dynamisk og utvikler seg i tråd med faglige endringer, verdiger og samfunnsmessige forhold. Vår erfaring er at oppfølgingen av forsvarlighetskravet ofte bærer preg av at kommunene ikke fullt ut har tatt innover seg forpliktelsene som følger av individrettighetene i norsk lov og internasjonale konvensjoner. Unge funksjonshemmede frykter derfor at kommunene i flere tilfeller har bestemt seg for en løsning og ikke gir personen andre reelle alternativer. Det vil medføre at samtykke tas på feil grunnlag, og at flere bor ufrivillig på sykehjem enn det som fremgår av høringsnotatet.

Unge funksjonshemmede mener at:

- *Lovteksten må presisere at det uttrykkelige samtykke skal være eksplisitt og skriftlig.*
- *Kommuner må få plikt til å skriftlig opplyse den enkelte om sine rettigheter og reelle alternativer til sykehjem og omsorgsbolig for å sikre reelt samtykke.*
- *Kommunen må få plikt til å skriftlig dokumentere hvilke alternativer til sykehjem og omsorgsbolig den enkelte har fått.*

Unntaksbestemmelser

Lovforslaget omfatter to unntaksbestemmelser fra samtykkekravet: ved opphold på sykehjem under 60 døgn, og ved langtidsopphold der det foreligger særlige grunner.

Unge funksjonshemmede har forståelse for at kommuner kan ha behov for tid til å forberede eller omorganisere alternative tjenester til sykehjem. Samtidig mener vi at manglende kommunikasjon og koordinering mellom spesialisthelsetjenesten og kommunehelsetjenesten gjør at kommuner i dag starter alt for sent med å legge til rette et kommunalt tilbud til pasienter som kommer hjem etter endt opphold i spesialisthelsetjenesten. Allerede når pasienten tas opp i spesialisthelsetjenesten vet kommunen at pasienten skal hjem og vil ha behov for oppfølging i primærhelsetjenesten. For å sikre forutsigbarhet i kommunehelsetjenesten bør det kreves et tettere samarbeid og kommunikasjon mellom kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Videre bør det kreves at kommunene arbeider for å ha et tilbud på plass når pasienten vender hjem, fremfor at pasienten, i opptil 60 dager per kalenderår, kan risikere å bli plassert på sykehjem i mangel på et tilbud. Normen i kommunene bør være at kommunehelsetjenesten samarbeider med pasienten og spesialisthelsetjenesten under vedkommende sitt opphold i spesialisthelsetjenesten for å sikre et forsvarlig, koordinert og helhetlig tilbud. Gjennom helse- og omsorgstjenesteloven § 6 er kommunene forpliktet til å inngå samarbeidsavtaler med det regionale helseforetaket i regionen, herunder retningslinjer for samarbeid i tilknytning til blant annet utskrivning, habilitering og rehabilitering. Med bakgrunn i dette mener Unge funksjonshemmede det kan stilles tydeligere krav til kommunene og deres forpliktelse i utarbeidelse av forsvarlige tjenestetilbud som ikke inkluderer sykehjem. Unge funksjonshemmede oppfordrer i tillegg departementet til å fremme viktigheten av interkommunale samarbeid for å ivareta og sikre forsvarlige tjenestetilbud.

Unge funksjonshemmede er sterkt imot formuleringen om at kommuner ved «særlige grunner» kan bosette unge personer på sykehjem i en uavgrenset tidsperiode, og mener formuleringen

må tas ut av lovforslaget. Departementet sier lite om hva slike «særlige grunner» kan være, og det åpner dermed for stor grad av tolkning. Dette kan både resultere i store geografiske forskjeller ettersom kommuner kan etterleve loven på svært ulike måter. I tillegg legger dette i liten grad press på kommunene til å sikre et likeverdig tilbud til unge behov for kommunale helse- og omsorgstjenester.

Vi anerkjenner at kommuner i enkelte tilfeller kan trenge mer tid enn et korttidsopphold for å etablere et alternativt og egnet tilbud. Dette mener vi dog må skje med frivillig samtykke på lik linje med kortere opphold i sykehjem. En forutsetning for frivillig unntak er det skjer i form av et enkeltvedtak som angir en tidsavgrenset periode, inkluderer en plan som bidrar til å tidsavgrense oppholdet, samt at kommunen må begrunne oppholdet. Dette kan eksempelvis være i tilfeller der det er behov for å bygge eller tilpasse egen bolig. Videre må vedtak om frivillig unntak være omfattet av klageadgangen etter pasient- og brukerrettighetsloven.

Unge funksjonshemmede mener at:

- *Departementets forslag om unntak fra samtykkekravet må fjernes.*
- *Tidsavgrensede opphold i sykehjem kun kan innvilges når samtykke er gitt, en konkret plan for å tidsavgrense oppholdet foreligger og kommunen har en skriftlig begrunnelse for oppholdet.*

Med vennlig hilsen,

Ingvild Østli
Generalsekretær Unge funksjonshemmede

Ingrid Thunem
Styreleder Unge funksjonshemmede